

dospeli v grob kot nekakšen poseben kultni objekt, ampak so lahko prišli tja tudi kot čisto navadni amuleti, ki so jih v grobovih pokopani nosili tudi že za svojega življenja. Glede nastanka takšnih plastičnih figur sodi avtorica, da pripada ta lokalna plastika vinčanski kulturni skupini in da se tudi analogije z njo ne morejo najti na drugih mestih izven nje. To stališče je vsekakor popolnoma pravilno.

Kamenih statuet, predstavljajočih človeka, je pa vsaj do sedaj bilo najdenih le neznatno število. Na vseh lokalitetah je danes znanih samo pet primerov. Avtorica sicer navaja le štiri, vendar pa Vasić omenja, da so v Vinči našli tri in ne dva primera (Vasić, Vinča II. 140), čeprav je sam objavil le dva primera. Avtorica večino teh marmornih človeških statuet povezuje z raznimi marmornimi statueta, ki so jih našli na Kreti in Hagia Triddi ter v Tesaliji v Dimini fazi. Vendar pa pravilno pripominja, da so zadnje časovno toliko oddaljene, da ne morejo priti v poštev. Za en primer, ki so ga našli v Gradcu pri Prokuplju, pa smatra, da je imel vzore v koščenih idilih iz Bolgarije, ki so pa zopet bili izdelani po vzorih bolgarskih marmornih idolov. Proti tej predpostavki, ki jo je izrekla avtorica, pa bi govorilo nekoliko momentov. Tako v vinčanski kulturni skupini nimamo nikakršnih koščenih idolov, ki bi bili vsaj približno podobni bolgarskim, kljub vsej bližini, ako sploh moremo med koščenimi predmeti posamezne označiti kot podobo antropomorfne figure. Že na drugem mestu sem v tem pogledu izrazil svoje mnenje in mislim, da so posamezni predmeti, čeprav stoje drugi na negativnem gledišču, lahko predstavljali tudi koščene idole, ki se pa popolnoma razlikujejo od bolgarskih. Medtem pa velik del znanstvenikov takšne objekte tolmači kot spatulae in smatra, da nimajo s plastiko nič skupnega. Dalje nam je mogoče statueto iz Gradca tako stilistično kakor tipološko povezati z marmornimi statueta, najdenimi v Vinči. Tako je mogoče dobiti vsaj relativno kronološko bazo. Od vinčanskih so eno našli 6,1 m, drugo pa 5,8 m globoko, ki pripada isti plasti in verjetno tudi istemu stanovanjskemu horizontu kakor prva. Tudi statueta iz Gradca časovno menda ni preveč oddaljena od teh dveh; lahko celo sodimo, da je istočasna z njimi. Podobnost statuete iz Gradca z bolgarskimi koščenimi figurami je le navidezna, glede na izdelavo v drugem materialu. Tudi avtorica vinčanskih primerov ne povezuje z bolgarskimi, temveč s Hagio Triado. Tako bi se tudi ta iz Gradca dala povezati z istim izvorom kakor vinčanske. Sicer sem pa mnenja, da so analogije v Hagia Triadi preveč oddaljene ter da je treba izvor tem marmornim statueta iskati prej v sami vinčanski kulturni skupini med terakotami; tako ga avtorica pravilno predpostavlja za statueto, najdeno v Beogradu, vendar pa pravi, da je ta lokalnega značaja in delana po domačih vzorih v glini. Statuete iz Gradca brez najdenih sorodnih marmornih primerov v Vinči skorajda ni mogoče pravilno časovno opredeliti, ako se oslanjamo le na terakote. Tip glave te statuete je tip glav tako imenovane »Vidovdanke«, ki se v Vinči javljajo že okoli 8 m globine, ne pa, kakor avtorica trdi šele na globini 6,2 m (str. 11). Da ta statueta ne more biti starejša od najdenih v globini 6 m, za to govori tudi drugo gradivo.

Josip Korošec

Alexander Randa, *Der Balkan. Schlüsselraum der Weltgeschichte (Von Thrake zu Byzanz)*. Verlag Anton Pustet, Graz-Salzburg-Wien. Erste Auflage 1949.

Klasična arheologija se je preveč držala samo antičnih virov. Isto velja tudi za bizantologe in klasične filologe; ti so vsi preveč zanemarjali problem Tračanov na Balkanu. Še najgloblje sta prodrli v to vprašanje dva dunajska učenjaka, Slovana Jireček in Tomašek. Ogromno znanstvenega materiala, ki zadeva ta problem, je zbral Karl Patsch, ki je dolgo časa služboval v naših krajih (Bosna). Francozi so sicer pričeli z raziskovanjem materialne kulture Tračanov, vendar so pričeli ta problem kmalu zanemarjati. Domači

raziskovalci so deloma pod vplivom zunanjih učenjakov, deloma pa tudi zaradi sedanje etnične razdelitve Balkana v tri skupine, slovensko, romansko in grško, skoraj prenehali s svojim delom na tem področju. Avtor omenja od domačih raziskovalcev edino K. Patscha in njegovo delo »Beiträge zur Völkerkunde von Südosteuropa«. Omeniti moramo še tudi Patschev članek: »Thrakische Spuren an der Adria«, ki je izšel v Oesterr. Jahreshefte X, 1907, str. 107 qq. V tem članku zastopa Patsch mišljenje, da so bili po vsem Balkanu najprej naseljeni Tračani. Drugače sodi N. Zupanič, namreč, da so bili prastanovci na Balkanu Hetiti oziroma Pelazgi (Etnogeneza Jugoslavene v Radu Jugoslavenske Akademije znanosti i umjetnosti v Zagrebu, št. 222, str. 149, Zagreb 1920. Isti, Les premiers habitants des pays yougoslaves. Etnologie paléolithique et néolithique de l'Illyricum, Pariz 1919 v Revue Anthropologique. Isti, »Tragom za Pelazgima«, Narodna Starina I, Zagreb 1922, str. 211. Z vprašanjem Ilirov se je bavil v zadnjem času D. Rendić, ki je obdelal ilirska imena tako na latinskih, kakor tudi na grških spomenikih (D. Rendić, »Ilirska onomastika na latinskim napisima Dalmacije«, Split 1948. Isti, »Iliri u natpisima grčkih kolonija u Dalmaciji«, Split 1951). Oboje je izšlo v »Vjesniku za arheologiju i istoriju dalmatinsku«. Tudi Barić se bavi s tem vprašanjem (»Ilirske jezične studije«, Rad št. 272, Zagreb 1948).

Avtor omenja v delu vso bogato literaturo, ki se bavi z ilirskim ali pa traškim problemom. Ugotavlja, da so starejši raziskovalci polagali preveliko važnost na rimski element in da so se šele mlajši, n. pr. Parvan in drugi pričeli bolj ozirati tudi na prejšnje etnične skupine, predvsem na traška plemena. Pisatelj hoče obdelati traški element, ki je poleg Balkanskega polotoka živel tudi na prostoru severno od Donave in ki je nekdaj pripadal Getom. Pisateljevo delo ne obstoji v tem, da nam najde nekaj novih detajlov k traškemu problemu, ampak hoče na novo poživiti in osvetliti to vprašanje. Na ta način bo postal objekt, ki so ga poskušali vedno tolmačiti z zunanjimi okvirnimi silami, nenadoma subjekt, s katerega pomočjo bodo rešeni še mnogi drugi problemi. Po pisateljevem mišljenju so stali pod silno močnim tračanskim vplivom Grška, Rim in Bizanc, ki so pa zopet vplivali nazaj na Balkan.

Vse delo je razdeljeno na 5 knjig, katerih prva nosi naslov »Zibelka (se. Tračanov)«. V poglavju »Izvor in etnos« misli avtor, da pripadajo Tračani indoevropski skupnosti. Po mišljenju Kazarova in Oberhummerja se je ta tip ohranil v kasno antiko. Tračani spadajo v skupino satem. V zvezi s naselitvijo ima avtor Ilire za njihove zahodne sosedje, vendar pa poudarja, da je točna razmejitev zelo težka, ker je bil prehod iz ene skupine v drugo skoraj neopazen, tako da so antični pisatelji prištevali isto pleme zdaj k Ilirom, drugič pa k Tračanom. Daorsi so po Stefanu Bizantincu Tračani, Apijan in Plinij jih pa imata za Ilire.

V tretji knjigi »Hellas« dokazuje pisatelj posebno močan vpliv tračanskega verstva na grško religijo. Predvsem opozarja na traški kult Dioniza, ki je nedvomno traško božanstvo, in na njegovo delovanje med drugim tudi na orfični kult.

»Rim« (četrti knjiga) obsega predzgodovinsko razdobje in čas do propada rimskega imperija. Pisatelj omenja pri naselitvi italjskih plemen tudi Ilire, ki so prišli deloma čez Jadransko morje v Italijo. To so našim Japodom sorodni Japigi in Mesapijci v južni Italiji. Velik del severne Italije so pa zasedli ilirski Veneti. V poglavju »Traški bojevniki proti Rimu« omenja pisatelj Pyra, Teuto, opisuje boje Makedoncev in Mitridatove vojne proti Rimu. Teuta je bila na vsak način vladarica Ilirske države. Mnogo bolj zanesljiv je traški element v osebnosti voditelja upornih sužnjev, v Spartaku; ta je mogoče iz plemena Spartakidov, ki so prišli do vladarske časti v Pantikapeionu. V boju proti Rimu sta Spartak in Mitridat podleгла, ker nista imela vsega ljudstva za seboj.

Boerebista je pričel osvoboditev Getov z moralnim dvigom naroda in s sodelovanjem svečenika Decăneusa. Svojo državo je razširil do mej rimske države in nedvomno bi prišlo do boja s Cezarjem, da nista oba hitro drug za drugim umrla. V državi Boerebista je bil tudi večji del traških plemen. Po njegovi smrti je njegova ogromna država, ki je segala od Črnega morja do rimskih mej, razpadla.

Rimljani so razmeroma hitro opravili s posameznimi traškimi plemeni in njihov kralj Roemetalkes je bil zvest rimski zaveznik. Posebno se je izkazal v uporih Ilirov v času 6.—9. po Kr. Avtor premalo poudarja važnost tega ilirskega upora, ki je povzročil, da so ostale meje rimskega imperija na reki Renu in da se niso pomaknile na Labo, kar je Avgust nameraval. S tem uporom je bila tudi zlomljena moč upornih in svobodoljubnih ilirskih plemen in oblast nad njimi je bila Rimu zagotovljena. Tudi Tračani so se še enkrat uprli, toda zaman. V prvem stoletju je bila sinteza Tračanov z Rimljani izvršena.

Dalje opisuje pisatelj počasno asimilacijo obeh plemen z Rimljani, ki je sčasoma tako napredovala, da so ilirske legije, ki so bile jedro rimske armade, izvolile svojega poveljnika Maksimina, s pridevkom »Tračan«, za rimskega cesarja (235—238). Iz Bubalije pri Sirmiju je doma naslednji Ilirec na rimskem prestolu, cesar Decius. Težišče rimske armade je prešlo od Rena na Donavo, kjer so morali braniti prehod čez to reko pred ponovnimi barbarskimi napadi. Pisatelj plastično riše pomen zadnjih ilirskih cesarjev-reformatorjev, predvsem Dioklecijana, ki je s svojimi reformami podaljšal življenje rimskemu imperiju vsaj za 150 let.

Po razdelitvi rimskega imperija v dve polovici je pripadlo tračansko ozemlje vzhodni polovici. Tudi v tej polovici vlada še nekaj vladarjev Tračanov (Marcijan, Leon Veliki itd.). S pričetkom sedmega stoletja je pa bilo to ozemlje zaradi preseljevanja narodov popolnoma odtrgano od rimskega imperija. Toda ti, ki so se v najtežjih časih ohranili, so vzdržali še celih sedem stoletij.

Peta knjiga, »Bizanc«, obravnava usodo raznih balkanskih držav pod njihovimi vladarskimi hišami, dokler ne pride ves Balkanski polotok pod turško oblast. V glavnih potezih podaja avtor tudi karakteristiko te dolgotrajne turške vladavine, ki je bila vzrok mrtvaškega spanja vseh balkanskih narodov.

Delo zaključuje zadnje samostojno poglavje »Vstajenje Tračanov«; v njem govori pisatelj o osvoboditvi Balkana izpod turškega jarma, ugotavlja vitalnost traško-ilirskega elementa, ki se je posebno izkazala v zadnji svetovni vojni in je bila zaslužen kronana z uspehom.

Delo samo je pisano zelo zanimivo. Kakor pisatelj sam pravi, je zelo težko ločiti traške elemente od ilirskih. Pisatelj se v svojem delu ne ozira na keltske vplive, ki sicer niso tako vitalni kot prej omenjeni, so pa na posameznih krajih, kjer so sicer dokazani Kelti, le še precej močni.

Opombe, kjer so naznačeni viri, literatura in včasih tudi pisateljevo mišljenje, so ločene od teksta. Vsega skupaj jih je 55 strani in zelo dobro izpopolnjujejo tekst. Med tekstom je tudi sedem prilog s slikami.

J. Klemenc

Bulletin of the Department of Anthropology, Vol. 1, No. 1 (Jan. 1952), Calcutta, Indija 1953. (V angleščini.)

Prvi zvezek te nove antropološke revije obsega 160 strani teksta, 18 fotografskih prilog ter nekaj slik v tekstu. Čeprav bi si želeli zaradi fotografskih reprodukcij boljši papir, je pa vsebina prav zanimiva. Revija dokazuje, da imajo Indijci že precejšnji kader antropologov raznih specialnih strok. Vsekakor je ta Bulletin dobrodošla obogatitev antropološke literature. V naslednjem naj podam le kratek pregled in vsebino prispevkov.